

**Основні концептуальні підходи до створення особистісно
зорієнтованого підручника з географії**

*О. Ф. Надтока, кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: nadтока.ol@ukr.net*

Постановка проблеми. Ми живемо в інформаційному суспільстві, яскравою ознакою якого є постійне збільшення обсягу наукової інформації, посилення інтеграційних процесів в усіх галузях діяльності людини. В умовах глобалізації освіченість стала пріоритетною ознакою життєвої компетентності особистості, розвитку її пізнавальних інтересів.

Невпинний розвиток науково-технічного прогресу, процеси глобалізації та національної ідентифікації, висока інформаційна насиченість суспільства ставлять перед сучасною шкільною освітою проблему її реформування й модернізації.

Наразі змінюються засади всієї системи освіти України. Зокрема, Національна доктрина розвитку освіти спрямовує школу на створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації громадянина. Успішне розв'язання цього завдання передбачає використання всіх можливостей навчальних предметів, у тому числі й географії, а також розробок і реалізації нових методик і засобів навчання.

Окреслені положення вказують на пріоритетну роль освіти у сучасному світі, соціальну значущість педагогіки, важливість розвитку методик навчання шкільних предметів, спрямовують на еволюційну зміну методичних засад як освітньої системи взагалі, так і засад окремих шкільних предметів і курсів, зокрема їх формування на принципах особистісно зорієнтованого навчання. Тож сьогодні випускник школи для успішної самореалізації має набути таких якостей, які давали б змогу

самореалізуватися у складному глобалізованому світі, а саме: а) вміння самотійно і критично мислити; б) мати здатність генерувати ідеї; в) адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій; г) грамотно працювати з різними джерелами інформації і накопичувати потрібний фактичний матеріал; г) на практиці застосовувати здобуті знання; д) мати креативний потенціал, здатність до творчого мислення; е) бути комунікабельним і контактним у різних соціальних групах, уникати конфліктів, уміти працювати в колективі; є) постійно працювати над розвитком інтелекту, морального і культурного рівнів [8–10].

Означене впливає на структурування змісту освіти, яке полягає у виокремленні й наповненні шкільних предметів, які є обов'язковими для вивчення, конкретним змістом. Отже, питання формування методичних засад шкільних географічних курсів є одним з важливих завдань національної педагогічної науки на сучасному етапі. Це – системоутворювальний чинник, що об'єднує в цілісну систему бази знань, методи, прийоми навчання і форми роботи, а також їх реалізацію засоби навчання, в тому числі й підручники.

Саме тому проблематика створення якісного шкільного підручника постає як ніколи гостро, бо з його допомогою можна означити психолого-педагогічні умови поліпшення якості навчання, активізації пізнавальної активності та оптимального поєднання репродуктивного і творчого навчання учнів й перевірити зміст шкільного курсу. Першим наріжним каменем шкільного підручника з географії України має стати його відповідність засадам особистісно-орієнтованого навчання [8]. Адже саме підручник вважається головним компонентом системи засобів навчання і є відображенням сучасного стану і домінуючих тенденцій у педагогічній теорії і практиці.

Аналіз останніх досліджень. Про актуальність питання побудови навчального процесу на засадах особистісно зорієнтованого навчання та врахуванні таких підходів при створенні підручників неодноразово

зазначали Р. А. Арцишевський, В. Г. Бевз, Л. Д. Березівська, Н. М. Бібік, М. І. Бурда, Н. М. Буринська, Л. Г. Горяна, Ю. О. Жук, В. Г. Кремень, В. В. Лапінський, Т. О. Лукіна, О. І. Ляшенко, Ю. І. Мальований, О. І. Пометун, В. Г. Редько, О. Я. Савченко, О. М. Топузов, А. М. Фасоля, А. В. Фурман та інші автори. Серед сучасних педагогів поступово утверджується думка про те, що учень повинен стати центральною фігурою процесу навчання, адже у сучасному світі стрімко зростає роль особистісних якостей, бо людська діяльність і рішення в одній частині світу можуть мати значні наслідки для спільнот у віддалених кутках планети [18, 19]. Зокрема, за твердженням Дж. Равена, необхідно змінити ідеологію системи освіти, переорієнтувати її на формування *компетентностей особистості*. Водночас усе важливішою є роль реальних обставин, які впливають на формування компетентностей [12; 13]. Це перегукується як з основними принципами *особистісно зорієнтованого навчання*, так і з ідеєю А. В. Хуторського про *індивідуальну траєкторію навчання кожного учня*. Учений зазначав, що мало спонукати до творчості, необхідно учня супроводжувати до неї [17].

За словами В. Г. Кременя, «учень ніби Сонце, має бути в центрі уваги педагогів і ніби планети вони мають «крутитися» навколо учня». За таких умов процес навчання принесе бажаний результат.

У методиках навчання географії, біології, хімії, як й у всіх шкільних предметах, назріла необхідність упровадження людиноцентричного підходу, що випливає з проблематики зміни самого змісту освіти. Цю ідею підтримують провідні вітчизняні й зарубіжні вчені. Зокрема, академік В. Г. Кремень зазначає, що потребує змін сам зміст навчання, а фундаментальні знання у сферах вивчення людини і світу слід сепарувати від надмірної інформаційної складової, яка має виконувати роль ілюстративного супроводження пізнавального процесу [6]. З урахуванням людиноцентричних тенденцій, не зменшуючи можливості пізнання природи і світу, потрібно зосередити більшу увагу на пізнанні людини, її

психолого-фізіологічних особливостей, життєдіяльності, *індивідуальному самопізнанні* [6, 161].

Ця концепція перегукується з працями педагогів-класиків, які завжди стояли на позиціях людиноцентризму. Отже, виникла необхідність змінити вектор розвитку в бік не лише педагогіки в цілому, а й відобразити це у методиці навчання всіх шкільних предметів, у тому числі й географії. У цій площині актуальні для сучасної педагогіки проблеми ставили Я. А. Коменський, І. Песталоцці, К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов, В. О. Сухомлинський.

Свого часу перші спроби застосування особистісних підходів були спрямовані на розвиток самостійності у навчанні. Дидактичні й методичні засади розвитку самостійності у процесі здобуття знань викладено вперше у працях Я. А. Коменського. Ним розроблено організаційні засади залучення учнів до самостійного пізнання. У збірнику «Велика дидактика» вчений окреслив такий спосіб засвоєння нових знань, за якого «учні більше б училися, а вчителі менш би вчили» [4, 86]. У роботі «Лабіринт світла і рай серця» він наголошує, що пізнавальна самостійність може бути присутня на всіх визначених ним етапах навчального процесу: *автопсії* (спостереженні з боку учня, яке може і має бути самостійним); *автопраксії* (самостійному практичному втіленню знань, здобутих у ході автопсії); *автохресії* (застосування здобутих, у тому числі й самостійно, знань у нових обставинах життя); *автолексії* (викладення учнями результатів своєї діяльності в усній чи письмовій формі, також самостійно) [5, 176]. Отже, саме самостійність учнів, їхня мотивація до навчання є однією з важливих підвалин особистісно зорієнтованого навчання.

М. І. Пирогов свою педагогічну концепцію, сформульовану у статті «Питання життя», базував на двох принципах: 1) питання про значення і сенс усієї освітньо-виховної системи, спрямування її на підготовку нової людини («справжньої людини»); 2) вивчення шкільних програм і методики шкільної справи [16].

А. В. Хуторської – один з учених, який розробляв наукові основи і методику особистісно орієнтованого навчання, визначає такі його принципи.

1. *Принцип особистісного цілеспрямовування учня* – освіта кожного школяра ґрунтується на підвалинах, які визначають його особисті навчальні цілі.

2. *Принцип відбору індивідуальної освітньої траєкторії* – учень має право на усвідомлений та скоординований з учителем вибір основних компонентів своєї освіти – сенсу, цілей, завдань, темпу подавання інформації, форм і методів навчання особистісного змісту освіти, системи контролю й оцінювання результатів.

3. *Принцип метапредметних основ навчального процесу* – зміст навчального процесу ґрунтується на фундаментальних метапредметних об'єктах, які уможливають суб'єктивне особистісне пізнання їх учнями.

4. *Принцип продуктивності навчання* – головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє зростання учня, що складається з внутрішніх і зовнішніх продуктів його навчальної діяльності.

5. *Принцип первинності освітньої продукції учня* – створюваний школярем особистісний зміст освіти випереджає вивчення освітніх стандартів і загально визнаних досягнень у галузі знань, що вивчаються.

6. *Принцип ситуативності навчання* – навчальний процес базується на ситуаціях, які вимагають самовизначення учнів і пошук ними рішень. Учитель супроводжує учня у динаміці освітнього руху.

7. *Принцип навчальної рефлексії* – навчальний процес супроводжується його рефлексивним осмисленням суб'єктами освіти [17, 24–38].

Ці принципи мають бути втілені і в шкільній географічній освіті, основні положення якої відображені у Державному стандарті базової і повної середньої освіти. Подальший перспективний розвиток цього

документа має більш повно відобразити саме особистісно зорієнтований характер сучасного навчання. *Відомо, що завдання географічної освіти ефективно виконуються через самооцінку і самореалізацію здібностей та інтересів школярами та пролонгацію цього процесу в життєвих планах особистостей, які вивчають цей процес [1, 7].*

Експериментальний досвід використання навчальної діяльності на засадах особистісно зорієнтованого навчання свідчить, що їх упровадження веде до успіху тоді, коли сам учитель усвідомлює, *що саме учень, а не він, має бути центральною фігурою в навчанні*, і головним є діяльнісний підхід до навчання, а не запам'ятовування та відтворення певних умінь і навичок.

Ми вважаємо, що характерною ознакою особистісно зорієнтованих підручників з географії та інших шкільних предметів є такі їх характерні особливості, як структурування навчального матеріалу за проблемним принципом і широке використання інноваційних методів і форм роботи, спрямованих на практичне застосування здобутих знань. Тож бажано, щоб особистісно зорієнтовані підручники мали блочну структуру. О. М. Топузов виокремлює такі теоретико-методичні засади особистісно зорієнтованого підручника: а) формування предметної і загальної компетентностей; б) формування змісту природознавчих знань; в) урахування нового смислового наповнення підручника відповідно до запитів суспільства у контексті сучасної системи освіти; г) виклад навчального матеріалу відповідно до алгоритму розв'язування проблемних завдань різних типів [14]. Важливо також, щоб підручник та інші засоби навчання, що використовуються як елементи навчального комплексу, давали змогу учням реалізувати власне «Я» [13].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що географія як шкільний предмет і підручник з географії як основний носій змісту цього предмета має низку характеристик, які, за умови правильної побудови навчального процесу, дають змогу учням відчувати себе в нових соціальних

амплуа, займати ролі, які відрізняються від ролі учня, тобто це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні власного «Я» [10]. В умовах особистісно зорієнтованого навчання географія має виконувати роль зони активного спілкування, де задовольняються потреби в контактах і розширенні світогляду школярів – через вплив комплексу здобутих знань про природу, господарство і соціум. Наразі актуальним є осучаснення чинних підручників з географії [7].

Мета статті. Будь-який шкільний підручник має відповідати сучасному стану розвитку науки, вимогам чинної програми, забезпечувати системність, послідовність і логічність викладу матеріалу, зреалізовувати зв'язок теорії з практикою. Крім того, національний підручник має нести власну педагогічну ідею, розбудувати українську освіту – це є однією з важливих умов її реформування. Нові підручники з географії України мають показати ступінь національної ідентифікації, а не лише зупинятися на проблемах глобалізації, відображати роль і значення України у Європі і Світі, ширше використовувати для прикладів свою батьківщину з метою ілюстрування тих чи інших природних явищ та фізико-географічних особливостей. Адже підручник є основною книгою, що відображає наукову картину цієї галузі географії; у ньому окреслені базові знання, визначені дидактичними одиницями Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

Усе це слід врахувати, формуючи концептуальні підходи до створення підручників нового покоління. Априорі такі підручники повинні бути «оберненими до учня», тобто особистісно зорієнтованими. Тож метою статті є дослідження у плані розробки основних концептуальних засад до створення особистісно зорієнтованого підручника з географії.

Основна частина. При створенні підручників накреслюються основні напрямки і аспекти розгляду шкільного предмета і послідовність викладу навчального матеріалу, хоча підручник має здійснювати не лише

ретрансляцію матеріалу, а й розкриття методичних аспектів здобуття знань, форми набуття компетентностей, тому, як і будь-яка навчальна книга, підручник має виконувати такі основні функції: інформаційну; пізнавальну; виховну.

Для створення якісного шкільного підручника важливими є такі положення, як: а) структурування і відбір навчальної інформації; б) актуальність і зв'язок з сучасністю; в) урахування сучасних наукових знань; г) відображення системності науки і культури у змісті освіти; г) гуманізація та діяльнісний підхід; д) необхідність поєднання інваріантності та варіативності цього курсу у структурі підручника.

Наразі маємо чотири моделі створення підручника з географії: 1) конвекційна; 2) програмована; 3) модель створення проблемного підручника і 4) комбінована.

За умов першої моделі підручник створюється за традиційною методикою у вигляді енциклопедичної подачі матеріалу. Проте, за таких умов формування знань не спирається на механізми розуміння, тож такі підручники належать до категорії репродуктивного типу.

У розрізі другої моделі розкриваються основні положення наук. У царині географії такі підручники спираються на вироблення цілісної системи географічних знань.

Модель створення проблемного підручника зорієнтована на творчий характер навчальної діяльності, її продуктивну складову. Розв'язання проблем є основною методичною особливістю цих підручників і вони спрямовуються на поглиблення бази знань учнів і на розширення їх компетентнісного поля.

Комбінована модель створення підручника включає елементи попередніх моделей, але жодна з них не превалує [1].

Отже, проаналізувавши моделі створення підручників, зазначимо, що основними особливостями особистісно зорієнтованого підручника мають бути такі: 1) він розрахований на впровадження через активну модель

навчання, сприяє зацікавленню учнів шляхом урізноманітнення подання інформації; 2) основні тексти параграфів підготовленні відповідно до вікових особливостей учнів; 3) наявні інтерактивні рубрики типу: «Географічна задача» «Вирішуємо проблеми», «Дослідникам», «Розумникам» тощо; 4) підручник є добре ілюстрованим і має чітку рубрикацію; 5) малюнки, схеми, карти не лише ілюструють текст, вони не виступають у ролі репродуктивного додатку; за допомогою них формуються завдання; практично кожна з ілюстрацій підкріплена питанням розвивального характеру.

Варто зазначити, що більшість шкільних підручників не зовсім ефективно подають ілюстративний матеріал. Проте, саме ілюстрація покликана «розворушити» навчальний процес, адже споживачами цього інтелектуального продукту, яким є підручник з географії, є діти ХХІ, а не ХІХ століття.

На нашу думку, побудова підручника як змістової моделі процесу навчання є однією з пріоритетних вимог-тенденцій щодо його створення. Для учнів він має стати засобом організації діяльності, який забезпечує повноцінне засвоєння матеріалу. Отже, слід визначити перше завдання, яке стоїть перед підручником географії – він має нести **виразні ознаки певних педагогічних технологій**. Тож він має давати вчителю переконливий взірець добротних технологій навчання і розвитку [7].

Друге завдання, виконання якого поліпшить якість підручника, – **врахування типу навчального предмету за ознакою – наявність провідного компонента його змісту**. І. К. Журавльова, Л. Я. Зоріна виокремлюють три таких типи: 1) з провідним компонентом «наукові знання»; 2) з провідним компонентом «способи діяльності»; 3) з провідним компонентом «формування досвіду емоційно-цінних вражень» [1].

Наприклад, шкільний курс «Економічна і соціальна географія України» як складова частина шкільного предмета «Географія» слід віднести до першого типу навчального предмета. Тож для такого

підручника, пов'язаного з передачею наукових знань, різних рівнів ускладнення навчального матеріалу, що вимагає розвитку в учнів індивідуальних здібностей, інтересів і потреб, має бути характерною ознакою *проблемний виклад знань та активні методи навчання, спрямовані на дослідницьку діяльність учня і здатність до самоорганізації власної траєкторії навчання.*

Саме з урахуванням цих тенденцій підручникотворення і відповідно до особистісних потреб школярів створювався підручник «Економічна і соціальна географія України. 9 кл.» (Надтока О. Ф., Топузов О. М.; вид-во «Світ знань», 2009). Базою для його створення стала лабораторія географічної і економічної освіти Інституту педагогіки НАПН України. Зміст підручника відповідає чинній програмі предмета й основним вимогам державного стандарту загальної середньої освіти. Підручник тісно пов'язаний з життям, спирається на нові наукові факти, теорії і гіпотези. Створює передумови для використання сучасних інформаційних систем. Наукові поняття і терміни подаються у вигляді, адаптованому для сприйняття учнями 9 кл. Виклад матеріалу і добір завдань здійснено з урахуванням особистісних потреб учнів (структура підручника – блочна). Загалом підручник побудований на основі технології проблемного навчання. У матеріалі кожної з його тем присутній блок «Вирішуємо проблеми». Він виступає своєрідним фоном для подальшого викладу текстового матеріалу певної теми [3]. У тексті також містяться завдання проблемного характеру, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів учнів.

Подібні підходи закладено в основу створення підручника «Географія. 7 кл.» (Топузов О. М., Надтока О. Ф., Назаренко Т. Г., Вішнікіна Л. П., Шуканова А. А., Самойленко В. М.; вид-во «Картографія», 2011). Він характеризується чіткою блочною структурою, з поділом їх на обов'язкові, спеціальні та додаткові. Спеціальними блоками є «Україна і Африка», «Україна і Австралія» та інші, які дають змогу

вивчати матеріал про материки через призму своєї батьківщини – України. Це є одним із нововведень у сучасному підручникотворенні в галузі географії. Ще однією з методичних новинок цього підручника є використання елементів моделювального навчання як одного з різновидів, який дає змогу брати участь у діяльності, що спрощено подає процеси, які відбуваються в реальному світі. Проте, таке навчання відрізняється від інших ігрових форм, бо створює про певне явище реалістичніше уявлення, підвищуючи рівень ефективності навчання. Його елементи використовуються при вивченні навчального матеріалу, що стосується Австралії [15].

Окрім цього, у підручнику використані моделювальні вправи, (наприклад, тема «Євразія»), що дають можливість працювати учням у класі зацікавлено, спокійно, без перевтоми, поетапно засвоювати програмовий матеріал, акцентувати свою увагу на основних моментах. Відтак, планомірно розвиваються індивідуальні траєкторії навчання географії.

Особистісно зорієнтованим є й ілюстративний матеріал підручника. Практично кожна карта, світлина чи малюнок підкріплені відповідним завданням, що й дає змогу виробити ставлення учнів до явищ і процесів у природі.

Слід зазначити, що ці підручники, як і більшість сучасних навчальних книг, розраховані на комплексне використання, тобто, разом з практикумами, робочими зошитами, атласами, посібниками тестових завдань. Тож актуалізується і питання про створення спеціальних навчальних комплектів. Досить важливо, щоб підручник та інші засоби навчання, що використовуються як елементи навчального комплексу, давали змогу учням реалізувати своє «Я».

Самореалізація в умовах навчально-пізнавальної діяльності можлива, якщо той, кого навчають: вірить у власну індивідуальність і неповторне призначення, аналізує сенс життя й можливості власного «Я», у

позитивний результат від власних помислів і справ; усвідомлює свої здібності, інтереси, життєві переваги й мотиви поведінки, керується ними в різних життєвих ситуаціях, взаємодіє з іншими людьми, відчуває себе частиною природи й суспільства; володіє знаннями й творчими здібностями, що дають йому змогу реалізувати себе повною мірою в діяльності й відносинах з іншими людьми; готовий до вольових зусиль і регуляції власних емоційних станів і станів інших людей, необхідних для самореалізації в діяльності й спілкуванні на всіх етапах життєвого шляху [2, 6].

Ці завдання можуть бути реалізовані тільки на основі якісної освіти, що є результатом шкільного навчання, яке не обмежується предметною сферою, а набуває особистісно зорієнтованого характеру.

Висновки. Загалом, особистісно зорієнтований підручник з географії має характеризуватися такими особливостями: 1) мати блочну структуру, оскільки саме це дає змогу учням сконцентруватися на головних змістових характеристиках, використати додаткову й довідкову інформацію, а за необхідності, скористатися навчальним матеріалом, який потрібен *особисто окремому учневі*; 2) спиратися на педагогічні технології з метою ефективнішої реалізації поданого матеріалу в процесі навчання та створення відповідних умов для діяльності як учнів, так і вчителів; 3) обов'язково включати елементи проблемного, дослідницького й моделювального навчання, які відзначаються своєю комплексністю і мають можливість якнайповніше розкрити географію як науку; 4) виклад матеріалу у ключових точках усіх географічних курсів здійснювати не тільки через розуміння природно-територіальних й економіко-географічних особливостей, а й через призму своєї Батьківщини – України; 5) ілюстративний матеріал необхідно пов'язувати з текстом через систему спеціальних завдань, які стимулюють учня не лише зіставляти текстову та ілюстративну складові, а й розв'язувати посильні завдання; 6) методичний апарат варто вибудовувати на основі зворотного зв'язку, щоб завдання

зациклювали роботу учня та учителя у напрямі – оволодіння географічними знаннями і предметними компетентностями; 7) мати спеціальні блоки особистісного розвитку, які винесені за межі параграфів. Наприклад, блок «Для допитливих» [15] розрахований на стимуляцію пошукової діяльності учня, а «У нас в Україні» [3] – на національну ідентифікацію особистості у сучасному глобалізованому світі.

Література

1. Антонова, С. Г. Современная учебная книга: Создание учебной литературы нового поколения : учеб. пособ. [Текст] / С. Г. Антонова, Л. Г. Тюрина. – М. : Агентство «Издательский сервис», 2001. – 288 с.
2. Гершунский, Б. С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования [Текст] / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 3–7.
3. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл. [Текст] / О. Ф. Надтока, О. М. Топузов. – К. : Світ знань, 2009. – 224 с.
4. Коменский, Я. А. Великая дидактика [Текст] / Я. А. Коменский ; [в 2 т.] // Избранные педагогические сочинения. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 414 с.
5. Коменский, Я. А. Лабиринт света и рай сердца [Текст] / Я. А. Коменский. – М. : Изд-во МИК, 2000. – 254 с.
6. Кремень, В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати [Текст] / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
7. Надтока, О. Ф. Дуалізм шкільної географії – одне з перспективних джерел удосконалення освітніх стандартів [Текст] / О. Ф. Надтока // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – Вип. 33. – С. 383 – 369.

8. Надтока, О. Ф. Особистісно зорієнтований підручник з географії як одна з вимог сучасної освіти [Текст] / О. Ф. Надтока // Географія та економіка в сучасній школі. – К. : Пед. преса, 2012. – №1. – С. 6–11.

9. Освітні технології: Навчально-виховний процес : метод. посіб. [Текст] / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. / [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : АСК, 2001. – 256 с.

10. Островецька, Н. М. Методологія аналізу якості уроку як педагогічної системи: монограф. [Текст] / Н. М. Островецька. – Х. : ТИТУЛ, 2008. – 402 с.

11. Педагогика: Большая современная энциклопедия [Текст] / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с.

12. Равен, Джон. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы [Текст] / Джон Равен / [пер. с англ.; изд. 2-е, испр.]. – М. : «Когито-Центр», 2001. – 142 с.

13. Савченко, О. Я. Уміння вчитись як ключова компетентність загальної середньої освіти [Текст] / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. – К., 2004. – С. 35 – 45.

14. Топузов, О. М. Теоретико-методичні засади особистісно орієнтованого шкільного підручника [Текст] / О. М. Топузов // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. В. М. Мадзігона]. – К. : Пед. думка, 2011. – №1 (10). – 784 с. – С. 8 –15.

15. Топузов, О. М. Географія: підруч. для 7 кл. [Текст] / О. М. Топузов, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко та ін. – К. : ДНВП «Картографія», 2011. – 320 с.

16. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики [Текст] / [сост. А. И. Пискунов]. – М. : Просвещение, 1981. – 528 с.

17. Хуторской, А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? : пособ. для учителя [Текст] / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.

18. Computerization and controversy: value conflict and social choices [Text] / [2nd ed. ; ed. by R. Kling]. New-York : Academic Press, 1996. 1. Computerization and controversy: value conflict and social choices. 2nd ed. / Ed. by R. Kling. New York: Academic Press, 1996.

19. Washington DC: The World Bank, 2005. Hensch, T. (2005). [Internet resource]. – URL: unesdoc.unesco.org/images/0018/001873/187376r.pdf

UA У статті розглядаються проблеми відповідності сучасного підручника з географії тенденціям розвитку педагогічної науки та його створення на засадах особистісно зорієнтованого навчання. Констатується, що географія як шкільний предмет має ключові моменти щодо впровадження особистісно зорієнтованого навчання у шкільну практику.

Ключові слова: особистісно зорієнтоване навчання, педагогічні технології, моделі створення підручника з географії, блочна структура підручника.

RU В статье рассматриваются проблемы соответствия современного учебника по географии тенденциям развития педагогической науки и его создания на основе личностно ориентированного обучения. Констатируется, что география как школьный предмет имеет ряд ключевых моментов по внедрению личностно-ориентированного обучения в школьную практику.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, педагогические технологии, модели создания учебника по географии, блочная структура учебника.

EN The problems under modern textbook of geography trends of pedagogy and its creation on the basis of individually oriented education. Is noted that geography as a school subject has a number of key points regarding the implementation of learner-oriented education in school practice.

Key words: learner-oriented education, educational technology, models of the textbook in geography, block structure of the textbook.